

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Tzv. lidový kroj a jeho dnešní funkčnost

Dagmar Martinásková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Tzv. lidový kroj a jeho dnešní funkčnost

Dagmar Martinásková

Vedoucí práce:

doc. Petr Lozoviuk, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce doc. Petr Lozoviukovi, Ph.D. za jeho rady, podporu, trpělivost a důvěru. Děkuji velice všem svým informátorům, bez kterých by tato práce nevznikla.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	VÝZKUMNÝ ZÁMĚR A METODY SBĚRU DAT	2
	2.1 Výzkumný záměr	2
	2.2 Metody výzkumu	2
3	KROJ, JEHO FUNKČNOST, DRUHY A POPIS	6
	3.1 Funkce kroje	8
	3.2 Barvy, motivy a popis kroje	10
4	KROJ V PLZEŇSKÉM KRAJI, V OBCI MRÁKOV	13
	4.1 Ženský kroj	16
	4.2 Mužský kroj	19
	4.3 Dětský kroj.....	21
5	KROJ V JIHOMORAVSKÉM KRAJI, V OBCI ŠARATICE	22
	5.1 Ženský kroj	24
	5.2 Mužský kroj	25
	5.3 Dětský kroj.....	26
	5.4 Přípravy a průběh tradičních hodů	27
6	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU.....	29
	6.1 Obec Mrákov	29

6.2	Obec Šaratice	30
7	ZÁVĚR	33
8	SEZNAM LITERATURY	36
9	RESUME	40
10	PŘÍLOHY	41
10.1	Slovník specifických pojmů	41
10.2	Seznam informátorů	41
10.3	Obrázky	43

1 ÚVOD

V průběhu mého studia na Západočeské univerzitě v Plzni jsem získala mnoho různých vědomostí a informací, můj zájem se orientoval zvláště na lidové kroje. Zaznamenala jsem, že podobná studie na předkládané téma chybí a rozhodla jsem se k jeho zpracování u vybraných lokalit. Nastudovala jsem literární texty a rozhodla se realizovat vlastní výzkum, díky němuž se pokusím v této práci objasnit funkčnost krojů v dnešní době ve vybraných lokalitách.

V terénním výzkumu jsem se zabývala hypotézou o zániku oblékání lidového kroje, o rozvoji folklóru a folklorismu na Chodsku v obci Mrákov a jeho poklesu na Moravě v obci Šaratice. Dále jsem svůj výzkum směřovala k dnešní skutečné funkčnosti lidového oděvu. V teoretické části práce jsem popisovala kraj obecně, jeho funkce, dále vybrané lokality a kroje, které zde lidé oblékají.

Pokud mluvíme o folklóru, jedná se o soubor prvků z oblastí zpěvu, tance, divadla, a dalších odvětví v tradiční kultuře, ve které tyto prvky přetrvávají, vyvíjí se a šíří (Beneš 1984: 146). V případě folklorismu mluvíme o úmyslné úpravě těchto prvků, k jeho šíření a udržování slouží především mediální prostředky. K zachování a udržování různých forem tradic výrazně přispěla organizace UNESCO, která přijala dokument, zvaný „Doporučení k ochraně tradiční lidové kultury“ (Jančár 1999: 69).

V práci zpracovávám informace z dostupné literatury, z rozhovorů s informátory, které jsem realizovala v průběhu roku 2015 - 2016 a z empirického výzkumu. Cílem práce je deskripce funkčnosti tzv. lidového kroje, orientace na jedince, kteří ho nosí, z jakého důvodu a k jakým příležitostem.

2 VÝZKUMNÝ ZÁMĚR A METODY SBĚRU DAT

2.1 Výzkumný záměr

Ve své bakalářské práci jsem studovala dvě oblasti o shodném počtu obyvatel, vzdálených od sebe téměř 400 km. Jedná se o obce Mrákov a Šaratice. Úkolem této práce je popsat faktickou funkčnost lidových krojů v těchto oblastech.

Body, které jsem při výzkumu sledovala:

- orientace na kroj – proč a jak dlouho ho nosí,
- kroj v minulosti,
- zda ho vlastní nebo půjčují,
- k jakým příležitostem ho oblékají, případně neoblékají nebo nemohou obléct,
- nošení prvku kroje k nějakému oblečení,
- proč se kroj rozhodli nosit/obléct,
- co si vybaví, když se mluví o lidovém kroji,
- kroj a jeho nošení i na všední den,
- jestli mají v povědomí o ostatních krojích v jiných částech České republiky.

2.2 Metody výzkumu

Bádání jsem v jednotlivých oblastech realizovala během roku 2015 a částečně v roce 2016. Zjištěná data jsem dále klasifikovala a postupně zpracovávala. Teoretická část bakalářské práce vychází převážně z dostupné tuzemské literatury. Empirická část bakalářské práce se sestává z podnětů mého vlastního pozorování a volně strukturovaných rozhovorů. Relevantní literatura, návštěvy muzeí či kulturních akcí mi pomáhaly více porozumět informátorům při následných rozhovorech.

Výzkum jsem uskutečňovala zúčastněným i nezúčastněným pozorováním, účastnila jsem se tradičních hodů na Moravě, slavnosti

Chodské hyjty ¹ v Mrákově a Chodských slavností v Domažlicích. Dále jsem obě obce navštěvovala a realizovala zde rozhovory s informátory.

Věkové rozpětí informátorů je od 21 až 88 let. Jednalo se spíše o ženy, které jsou v nošení krojů dominantní. Při vstupu do terénu jsem volila zjevnou identitu, tzn. informátorům jsem představila sebe i svůj záměr. Tím jsem si získala důvěru a otevřenost při následných rozhovorech. V úvodu rozhovorů jsem se řídila základními pravidly rozhovoru (Jeřábek 1993: 75), tzn. v úvodu jsem se představila, informovala o tom, co studuji, představila téma své práce, důvod výběru jejich osoby k rozhovoru a garantovala jejich anonymitu.

V rozhovorech jsem otázky směřovala k tradici, k folklóru a zvláště ke kroji. Informátoři byli upozorněni na zachování jejich anonymity i na nahrávání rozhovoru, ke kterému jsem použila mobilní telefon jako diktafon. Doplnkovou metodou se mi osvědčily krátké bodové poznámky k následným dotazům při závěru rozhovoru. Do rozhovorů jsem se snažila vhodně aplikovat informace získané z literatury, případně zužitkovat informace od ostatních informátorů. Informátoři z obou lokalit byli velice přátelští, v rozhovoru jsem u mladších informátorů přistoupila k neformálnosti a nabídla jim tykání, které mi často bylo naopak nabídnuto staršími informátory, což příkládám sympatii a jejich zájmu o téma mojí práce. Potlačila jsem snahu upřednostňovat své názory, aby mohlo dojít ke kvalitnímu zpracování získaných dat. „Umění“ vést rozhovor si každý etnograf musí osvojit, u mě osobně při první schůzce s informátorem sehrála svoji roli nervozita a přílišná horlivost, která se projevila „skákáním“ do řeči informátorovi v dobré víře, že tím ukazuji svou zapálenost pro věc a zájem. Jednalo se o začátečnickou chybu, kterou jsem v dalších rozhovorech eliminovala.

1 hyjta- návštěva nebo host na návštěvě (online dne 4.2.2016). Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7377>,

U informátorů jsem se mnohdy setkala se studem a pocitem trapnosti, plynoucí z povídání si o „něčem, čemu nerozumí,“ nepovažovali se za odborníky v dané tematice.

Počátek rozhovoru jsem nechala narativnímu sdělení informátora se závěrečným kladením eventuálních doplňujících otázek.

První cesta mého výzkumu vedla do Muzea Chodska v Domažlicích, kde jsem měla možnost si promluvit se zdejším etnografem, ředitelem muzea a současně členem a jednatelem Chodského souboru Mrákov, který mi doporučil mou první informátorku. Po prvním rozhovoru jsem si další informátory získávala sama. U jedné z nich jsem spontánně zaklepala na dveře, představila sebe i můj záměr a naskytlo se mi tak překvapivě milého přijetí místní pamětnice, která mi přišla otevřít oblečená v kroji (viz obr. 1). U rozhovoru jedné z mrákovských informátorek (Int. 3) byla přítomna jiná osoba, která zasahovala do rozhovoru a měla tendenci upřednostňovat své zážitky a dojmy. Svou informátorku jsem povzbuzovala otázkami k hovoru, a ta na ně vždy reagovala. Ostatní rozhovory probíhaly v domáckém prostředí informátorů a nebyl u nich přítomen nikdo další. Při vstupu do terénu jsem před všemi vystupovala jako studentka Západočeské univerzity v Plzni, která žije v nedalekém městě.

Rozhovory v Šaraticích se uskutečňovaly po předchozí domluvě, která byla nezbytná kvůli velké vzdálenosti. Prezentovala jsem se v první řadě jako rodačka, což mi dopomohlo k snadnému získání důvěry, v druhé řadě jako studentka vysoké školy. Všechny rozhovory probíhaly pouze za mé přítomnosti a přítomnosti informátora, rozhovor ve dvojici byl upřednostněn pouze jednou (Int. 12, 13). Nedochozelo zde k žádným rozporům, ale ke klidnému vyprávění jednotlivce, případně k doplňování informací či názoru. Tak jako v Mrákově i zde probíhaly rozhovory v jejich domácím prostředí.

V obou lokalitách jsem se snažila trávit co nejvíce možného času. Měla jsem možnost vidět Mrákovský soubor na Chodských slavnostech, následně jsem se účastnila přímo v Mrákově jejich slavnosti - Chodské hyjty. V Šaraticích jsem navštívila pouze tradiční hody. Účast na obou akcích byla podnětná ke vhodnému zpracování fotodokumentace a následnému srovnání těchto obrazových dat. Vše, co na mě v lokalitách zapůsobilo, jsem bodově zaznamenávala do terénního deníku, který mi sloužil jako doplněk pro polostrukturované rozhovory. Nezúčastněným pozorováním jsem nahlížela na ty, kteří kroj měli oblečený. Při pořizování fotografií jsem se setkala vždy s ochotou, pouze jedna z mrákovských žen odmítla focení do doby, než bude mít oblečeny všechny části kroje. V okamžiku oslovení jí na hlavě chyběla plena – bílý šátek, který označuje rodinný stav ženy. Při účasti na hodech jsem se setkala s jedním negativním názorem. Jedinec nechápal, proč o krojích vůbec chci psát, mé snažení se mu zdálo zbytečné. Takové reakce jsem se snažila eliminovat, vysvětlit a nastínit můj záměr.

3 KROJ, JEHO FUNKČNOST, DRUHY A POPIS

Etnolog Josef Hanika vyslovil názor o podobnosti kroje u německy a česky mluvících jedinců v západních Čechách, kteří se inspirovali městskými vlivy. Apeluje na nemožnost označit kroje českých Němců jako slovanské a jejich vzhled opírá o středoevropskou a západoevropskou módu. Finální zařazení kroje by mělo být podle externích složek. Soudí také, že český kraj čerpá inspiraci z německo - germánských neslovanských prvků. V této souvislosti je možné hovořit o jeho nacionálním stanovisku, pramenícím z faktu, že Chodové mají dle jeho názoru více jak 50 % německých předků, k jehož nárůstu došlo uzavřenými sňatky a imigranty. Absenci německého jazyka přikládá jazykovému přizpůsobení k majoritě česky mluvících obyvatel (Lozoviuk 2015: 120).

Známa česká etnografka Irena Štěpánová popisuje lidový kraj jako lidový oděv, charakterizující určité teritorium, éru nebo organizaci a označuje se často „lidový“ či „národní“ (Štěpánová 1984: 6). Ve vesnickém lidovém kroji můžeme spatřit stopy panské módy (Tyršová 1923: 92), spolu s módou se vyvíjel pozvolna a jeho geografické ovlivnění se projevilo na zvoleném materiálu a ve vzhledu oděvu (Safrtalová 2010 : 9). Vývoj kroje je patrný v období po třicetileté válce, kdy se odloučil od městské módy a jeho mírný vývoj (Štěpánová 1984: 5) byl ovlivněn návštěvami vzdálenějších jarmarků, trhů a poutí, které bývaly podnětným zdrojem inspirace. U kroje byla důležitá jeho praktičnost, dostupnost a nenáročná údržba. (ibid. 55). Postupem času se praktická funkce kroje změnila a začal se oblékat na výjimečné, sváteční situace (Štěpánová 1984: 11).

Písemné poznatky o krajích byly registrovány již v 18. století, v éře osvícenství (ibid. 7). Tato etapa je charakteristická intenzivnějším zájmem sběratelů o kroje, jelikož je jejich majitelé postupně začínají odkládat, díky čemuž se stávají snadno dostupnými. Kroje se tak dostávají do muzeí.

Jedno z prvních je na Moravě, založeno rodinou Wanklovou a Havelkovou, v Praze rodinou Náprstkovou či v Plzni rodinou Lábkovou (ibid. 8). O vývoj lidového kroje se zasloužily také švadleny (Stránská 1949: 67). K rychlejším změnám u mužského kroje docházelo vlivem měst, která muži často navštěvovali. Naproti tomu ženy trávily dny převážně na vesnicích a změny v krojích si prováděly mnohdy samy. Ke změnám v krojích přispěly také politické události a jejich ekonomické následky, jedná se hlavně o 19. století, kdy látky nebyly dostupné (Štěpánová 1984: 56).

Transformace v celkovém vzhledu kroje nebyly oproti změnám ve výzdobě tak patrné, liší se kraj od kraje svým jedinečným složením a pompézností (Stránská 1949: 62). Diference ve výzdobě se objevuje v prvcích jako například v odlišném zdobení vest a v jejich šněrování. Podstatnou roli hrála zvolená barva, za nejoblíbenější byla považována červená (Stránská 1949: 63), značící zdraví a krásu (Václavík 2009: 29). Podoba kroje prostého lidu se neřídila danými pravidly a často vycházela z historie, lidé kraj zdědili a následně nosili jako běžný oděv, který si dále upravovali podle požadavků nebo svých vlastních představ (Stránská 1949: 63). Jedinci ho často nosili do jeho obnošení. V případě, že sváteční kraj byl již natolik obnošený a jeho sváteční funkce se tak vytrácěla, stával se krojem všedním nebo pracovním (Stránská 1949: 64).

Zájem o znovuoobnovení krajů se projevil v národopisných souborech v 50. letech 20. století, a protože mluvíme o cíleném ovlivňování, nazýváme tyto snahy tzv. druhou existencí kroje. V pozdějších letech tuto úlohu převzaly mediální prostředky (Jeřábková 2014: 117). V případě, že si lidé obléknou určitý typ kroje, přiřazují se vědomě k regionu, kde žijí (Stránská 1949: 67). Vesničané svůj lidový kraj často srovnávali s městským oděvem, z toho důvodu došlo k jeho postupnému odkládání. Kraj se však udržel ve zvláště konzervativních oblastech, jako je Chodsko (ibid. 78-79). Za prvek hmotné kultury se lidový oděv považuje tehdy, pokud jím lidé prezentují např. náboženské

vyznání nebo způsob obživy (Safrtalová 2010: 9). Různé druhy lidových oděvů se přizpůsobovaly také postavě, např. štíhlé Egyptanky oblékaly vysoké průsvitné sukně, zatímco Řekyně, kvůli svým ženským tvarům nosily volné šaty (Tyršová 1923: 8).

3.1 Funkce kroje

Oblékání lidového kroje mělo v minulosti primárně funkci praktickou (ochrannou), kdy chránil před nepříznivým počasím. Výběr daného typu kroje se lišil v tom, na jakou událost se tento oděv nosil, zda šlo o běžné nošení či slavnostnější událost, jakou je např. svatba (Kalousová 2011: 137).

Regionální nebo nacionální funkce kroje je zřetelným rozlišovacím prvkem kroje. Obě funkce se prolínají s jeho líbivostí a se vzhledem, tedy s funkcí estetickou.

Funkce sociálně - pohlavní odlišovala svobodné ženy od vdaných, svobodné muže od ženatých (Bogatyrev 1937: 6).

Užitkovou funkcí rozumíme situaci, kdy sváteční kraj již nemůže sloužit k dané příležitosti a donosí se proto jako oděv pracovní (Kalousová 2011: 138).

Při slavnostních událostech nebo při návštěvě kostela se obléká kraj sváteční, na svatby se nosí zvláště slavnostní kraj (Ibid. 7). Vyskytují se případy zdvojeného významu funkcí lidového oděvu, např. u mužů smysl vonice (ozdobná kytky) za širákem v primární řadě označuje ženicha a v tomto případě hovoříme o obřadové funkci. Na straně druhé ale vonice označuje i funkci stavovskou (rozdíl mezi sedláky a zemany). Rozlišit, k čemu přesně vonice slouží, nám pomáhají další prvky kroje, v tomto případě rozdílný druh kalhot (Bogatyrev 1937: 12). U žen to bývá z větší části odlišná pokrývka hlavy či úpravy vlasů. Vdané ženy nosily na hlavě čepce (zvaný koláč), oproti tomu svobodné ženy nosily čelenku (zvanou vínek). Volba těchto doplňků se postupně vytrácela a jako

pokrývky hlavy začaly sloužit šátky (Kalousová 2011: 139). Platí pravidlo, že vdané nenosí kroj svobodných, a naopak (Bogatyrev 1937: 40).

Kroje také vyjadřují majetkové poměry a sociální skupinu, kam jednotlivec patří (Bogatyrev 1937: 17). Sociální rozdíly lze zřetelně vidět u ozdob vlasů žen, a to v rozdílných barvách hřebenů (ibid. 19).

Magická funkce je v těch částech kroje, které sloužily při obřadech, čarodějnictví nebo léčení. Např. u nevěst jejich čepec „zaručoval“ plodnost a šťastné manželství, naopak při absenci tohoto doplňku mohli přijít neštěstí. Lidé také věřili v „léčivou“ moc rubáše žen, který se nejspíš jeho skrýváním a nošením na nahém těle stal léčivým (Bogatyrev 1937: 20-21). Magické prvky najdeme i na dětských krojích, které byly často červené jako ochrana před uhranutím.

Lidé se svým krojem hlásí k určitému regionu, k jeho historii a k historii svých předků. Často tento význam překročí z roviny regionální na národní úroveň. (Kalousová 2011: 141) a stane se tak tehdy, kdy jej za něj sami začnou pokládat (Bogatyrev 1937: 22). Z podoby kroje může být patrná i náboženská příslušnost, u katolíků byly více pestré než u protestantů (ibid. 29).

Jedinci si mnohdy neuvědomují erotickou funkci kroje, která často splývá s funkcí estetickou. Lidé měli za to, že se kroj obléká hlavně kvůli jeho líbivému vzhledu, ale nikoliv pro to, aby se v něm ženy líbily mužům a naopak (Bogatyrev 1937: 40-41).

Funkce kroje se mohou orientovat ke kroji jako k věci nebo jako ke znaku, části kroje často vystupují svou funkčností jako věc, ale i jako znak (ibid. 45-46). Abychom správně rozeznali funkci, musíme umět kroj „číst.“ Jestli se jedná o kroj svobodné nebo vdané ženy, či jakého je náboženství, poznáme podle znaku kroje. Například při posuzování primární praktické funkce kroje se kroj bere jako věc (ibid. 48). Sváteční kroj se vyvíjel primárně z kroje všedního a diferencoval se honosnějším

zdobením i zvoleným materiálem. Jsou známy i situace, kdy lidé díky nepříznivé životní situaci obléknou i do kostela kroj všední (ibid. 52-54). Z obnošeného svátečního kroje nebo jeho části se nejednou stává pracovní, všední kroj, jehož hlavní funkcí je ochrana před vlivy počasí. Na příkladu svátečního a všedního kroje lze jasně vidět, kdy kroj prezentuje věc (všední kroj) a kdy se reprezentuje jako znak (sváteční kroj). Tím je podmíněna struktura funkcí kroje (Bogatyrev 1937: 56). Praktická funkce kroje náleží jak ke kroji všednímu, tak slavnostnímu. Věcí zde rozumíme látku kroje a vzhled, funkce estetická je pak určujícím znakem. Jistou analogii je možné pozorovat u uniforem vojáků, kdy voják zcela jistě rozezná uniformu důstojníka. V tomto případě mluvíme o znaku a věc, tedy materiál, z kterého je uniforma ušita, ustupuje do pozadí. K rozšifrování znaků je vždy proto třeba umět číst a jednotlivé prvky dobře rozeznat (Bogatyrev 1936: 44). Kroj se v různém prostředí liší jeho strukturou funkcí, což závisí na seskupení funkcí v konkrétní lokalitě. Rozlišuje se struktura kroje a jeho strukturální funkce v odlišných krajích, rozdílnost najdeme také ve strukturální funkci estetické stránky kroje, když klasifikujeme kroj slavnostní a všední (Bogatyrev 1937: 62).

U starších žen v Mrákově je známo, že ve všední den kroj nosí častěji než ženy mladé, které ho obléknou spíše na slavnostní události. Prováděným výzkumem jsem zjistila, že jeho všední nošení je velmi sporadické, roste zde riziko zániku jeho původní funkce, kdy kroj chránil před působením vnějších vlivů.

3.2 Barvy, motivy a popis kroje

Inspirací pro volbu ornamentu u lidových oděvů byly přírodní tvary, často spojené s náboženskými symboly a s vlastním sebevyjádřením (Václavík 2009: 12). Dále se objevovaly motivy milostné v podobě srdce nebo holubic, motivy s funkcí ochrannou nebo odhánějící - šíp z luku či zahradní nástroje (ibid. 14), motivy blahonosné, ke kterým patří slunce

nebo motivy spojené se zemřelými, jako je například vyobrazení hada (Václavík 2009: 16).

Výběr černé barvy nebyl pro mnohé v 19. století častý. Užívala se počátkem 18. století na Plzeňsku a považuje se často za barvu smutku, původně ale byla za barvu smuteční považovaná bílá (ibid. 27-28). Méně často se používala modrá z důvodu jejího komplikovaného získání. Při narození dětí nebo při svatbách se používala zelená barva (barva přírody), ať již v samotném kroji či na věnečcích (ibid. 26, 27). Žlutá barva symbolizovala barvu zlata nebo dozrálých zrn. Za nejkrásnější barvu lidé považují červenou (ibid. 29). Tradiční symbolika používání barev byla postupem času vytlačena a nastoupilo estetické ladění barev (ibid. 30). V minulosti bylo samozřejmostí využívání látek, vyrobených doma (ibid. 33). Materiál je jedním ze znaků, který udává hodnotu kroje, přičemž nejvyšší hodnotu mají krojové výšivky. Rok 1918 a s ním spjaté vytvoření Československa byl pro lidi impulsem pro pořizování si krojů k příležitosti slavností (ibid. 40, 41).

Lidový kroj se šil z dostupných, většinou podomácku vyrobených materiálů, takových, které lze snadno čistit. Jedním z materiálů bylo bílé plátno, které se často barvilo namodro, a šily se z něj sukně, zástěry či kazajky. Z teplejších látek byla šita sukně, zvaná „šerka“ (Langhammerová 2001: 43). Používaným materiálem u kalhot mužů byla kůže (ibid. 44). Druh tohoto kroje měl předně funkci praktickou, ale jeho funkce se odlišovala také podle regionů a pracovní aktivity. Na těžkou práci se nosil velice prostý oděv, zatímco dekorativnější kroje se nosily na ty události, kde se předpokládal společenský kontakt. V případě vykonávání těžké práce byla velká pravděpodobnost znečištění oděvu, proto se na tyto činnosti nosil oděv starý, většinou již různě pospravovaný (ibid. 45). Ne vždy ženy oblékly pracovní kroj vyloženě na těžké práce, ale často ho měly i při vykonávání každodenních prací (ibid. 51, 52).

Kroj sváteční se nosil při příležitosti různých oslav, křtin, svateb či nedělních mší, často byl rodinným dědictvím (Langhammerová 2001: 55). Kroj mladých dívek, v porovnání s kroji starších žen, byl barevnější (ibid. 57). Kroj mužů se skládal z kalhot, košile, vesty a při slavnostních příležitostech nosili klobouk s pérem. Další diference se týkala těch, kteří vstoupili do svazku manželského. Vdaná žena nosila pokrývku hlavy a celkově kroj více zahaloval postavu ženy (ibid. 59). Ženatí muži nosili modrý, zelený nebo hnědý kabát do půli lýtek (ibid. 62). Často se kroj nazývá krojem obřadním, protože se ze svatebních oslav dochovalo nejvíce zvyků a oděvních prvků novomanželů, rodičů, družeb a kmotrů (Langhammerová 2001: 64). Kroj nevěsty prezentuje jak změnu stavu ženy, tak roli manželky a matky (Langhammerová 2001: 66). Při smutečních událostech byl kroj většinou bílé barvy, považované za barvu smuteční, spolu s kontrastní rudou barvou, představující barvu života (ibid. 75). Příležitost křtin provází oblečení obřadního křestního oděvu - vyšívání čepičky, košilky a kabátku (ibid. 76). Další příležitost k oblečení kroje je například masopust (ibid. 78).

K zániku krojů přispěla jeho nepohodlnost a omezená výroba domácích látek, potřebných k jeho ušití (Stránská 1949: 80, 81). Byla zde také marná snaha o vytvoření „národního kroje“ nebo upřednostnění jednoho kroje a jeho povýšení z regionálního kroje na kroj národní. Rok 1945 byl jakýmsi návratem k pořízování krojů, zvláště na příležitosti různých svátků nebo hodů (Jeřábková 2014: 40).

4 KROJ V PLZEŇSKÉM KRAJI, V OBCI MRÁKOV

Obec Mrákov se nachází v Plzeňském kraji, u města Domažlice a je jednou z nejstarších obcí v jihozápadních Čechách (Nejdl 2013: 71). Původním názvem byl od počátku 14. století Mrdak, dále Mrdakow nebo Mrdakowo. Tento staročeský termín pochází od slova „mrdat“ – hýbat se, kývat se ve větru. Z důvodu častých posměšků byl zemským zákoníkem roku 1892 změněn na dnešní označení Mrákov (Nejdl 2013: 71). Obec leží v nadmořské výšce 459 - 462 m, počet obyvatel dosahuje 1130.² V roce 1929 byla založena obecní kronika, která se o vzniku obce však nezmiňuje (Kalousová 2011: 68). Jeho obyvatelé založili v roce 1961 Chodský národopisný soubor a v roce 1989 dětský soubor Mráček (Nejdl et al. 1961 – 2010).

V Mrákově je s kroji úzce spjata jméno Adama Bílka, který zde působil jako významný chodský krejčí, a dále pak jeho dcer - chodských švadlen a vyšíváček, Marie a Anny, které řemeslo po svém otci převzaly (Kalousová 2011: 69). Vesnice si získala také spisovatelku Boženu Němcovou, která zde navštěvovala statek „U Konopů,“ kde jí jeden člen rodiny inspiroval k vytvoření postavy Józy v románu Pohorská vesnice (Nejdl 2013: 71).

Etno region Chodsko, který je dnes tvořen jedenácti historickými vesnicemi, dělíme na horní a dolní. V části dolního Chodska je obec Mrákov. Název Chodsko se odvíjí od skupiny obyvatel, tedy „Chodů.“ První zmínka o Chodech je v Dalimilově kronice, kde působili v bitvě u Brůdku jako strážci hranic (Nejdl 2013: 5). Právě hlídání hranic bylo jejich stěžejním úkolem. Dále chránili pocestné a upozorňovali na možné blížící se ohrožení, například v podobě požárů (Kalousová 2011: 5-6). Za ochranu měli Chodové různé odměny v podobě neplacení mýtného a cla či beztrestné možnosti lovit zvěř a kácet v lese dřevo (Jindřich 1956: 14).

² Obec Mrákov. [online]. Mrákov: *Základní informace*. [cit. 11.7.2015]. Dostupné z: <http://www.mrakov.cz/obec-1/informace-o-obci/zakladni-informace/>

Postupem času a vznikem armád tyto povinnosti Chodů ustupovaly do pozadí (Kalousová 2011: 7).

Kroj je v této obci vlastnictvím mnoha rodin a často jej dědí. Pokud ho v rodině nikdo nevlastní, je možné si jej nechat ušít (Kalousová 2011: 9) nebo koupit od těch, kteří své kroje zpeněžují (ibid. 72). Do kostela nosily ženy běžně kroj i v minulosti, muži ani tenkrát kroj neoblékali (Hanika 1943: 71). Vzhled nynějšího dolnochodského kroje se stabilizoval v 60. a 70. letech 19. století (Kalousová 2011: 10). Ženy, oblečené v krojích navštěvovaly ve městech chodské bály, folklorní vystoupení nebo poutě a dolnochodský kroj tak zviditelňovaly (Kumperová 2010: 6). Ušití tohoto lidového oděvu není příliš složité. Náročné na čas a zručnost jsou hlavně výšivky, které ženy ručně vyhotovují na kroje především pro svoji rodinu nebo bližší příbuzné a jejichž bohatost udává hodnotu kroje (Kalousová 2011: 73). Kroje byly ovlivněny zejména dobou, kdy byly ušity a asi nejsnadněji je rozeznáme podle velikosti květů na šátcích, protože čím starší šátek je, tím jsou květy menší (ibid. 73). Jistý status a vážnost náležela těm, kteří uměli vyšívat a překreslovat vzory, pro Mrákov jsou to jména již zmíněného krejčího Adama Bílka a také jeho dcer, Marie a Anny (Štěpánová 1984: 12).

V roce 1960 se místní občan účastnil vystoupení folkloristického kroužku z Domažlic, zde se zrodila myšlenka k založení vlastního národopisného souboru Rok 1961 byl zásadním pro založení souboru, počátky ale byly složité. Zakladatelé museli vytvořit repertoár písní a tanců. Členy v té době tvořilo dvacet čtyři svobodných párů, Kroje, jejich zpracování či opravy zajišťovaly sestry Bílkovy. První oficiální vystoupení bylo dne 27.8.1961 při příležitosti otevření Základní školy v Mrákově. První rok měl soubor tři vystoupení, jeho propagaci zajišťoval vedoucí souboru uveřejňováním článků a fotografií v novinách. Dne 11.8.1963 proběhla v Mrákově první Chodská hyjta, která slavila velký úspěch. Druhá hyjta o rok později se setkala s ještě větším úspěchem, navštívilo ji více než 2000 lidí (Nejdl et al. 1961 – 2010). Průběh slavnosti ovlivnil

zdejší učitel, religionista a zakladatel dudácké muziky Rudolfem Svačinou, který do hyjty vložil divadelní prvky. O několik let později, v roce 1978, byl soubor obohacen o vlastní dudáckou muziku „Buláci,“ která se spolu se souborem účastnila folklorních akcí. Svatební ukázka z programu hyjty nezmizela, ale dává se do programu zhruba jednou za tři až čtyři roky. Soubor byl stále aktivnější a vystupoval i v zahraničí (např. Francie, Německo), natáčel pro Český rozhlas a účastnil se mnoha folklorních festivalů. V roce 1983 se jeho členové pokusili o znovuoobnovení chodského bálu, což se setkalo s pozitivní odezvou a bál se pořádá dodnes. Ne ve všech letech byla kronika vedena. Střídáním členů souboru se jejího vedení nikdo neujal (Nejdl et al. 1961 – 2010). Chodský soubor Mrákov organizuje každoročně Chodskou mrákovskou hyjtu, která se pořádá od založení souboru (Vondrušková 2000: 92). Zpočátku byly na akci demonstrovány chodské svatby, které byly doprovázeny svatebními písněmi a exhibicí lidových krojů. Na hyjtě se představují pozvané národopisné soubory, mnohdy se slavnosti účastí host, který zde vystoupí. Právě hyjta je okamžikem, kde uvidíme takové kroje, které zde ženy nosily více než jak před sto lety (Vondrušková 2000: 92). Ujala se myšlenka jednoho z členů na natočení video záznamu o postupu při oblékání jednotlivých částí kroje. Záznam kroniky z roku 2015 popisuje všechna vystoupení souboru, včetně účasti na chodském bálu, Chodských slavnostech, Chodské hyjty v Mrákově, vystoupení ve Strážnici a mnoha dalších (Nejdllová 2011-2015).

V rámci vystoupení v národopisném souboru se kroj stává kostýmem, který na sebe berou jeho členové a představují tak v rámci daného vystoupení předváděnou postavu (Kalousová 2011: 146). Jeho členové se také účastní folklorních festivalů, kde reprezentují svůj kraj a v případě účasti na zahraničních festivalech také naši zemi (ibid. 147).

Dalším významným dnem je pro Mrákov slavnost Božího těla. Ta začíná nedělní bohoslužbou ve vyzdobeném kostele, a protože je Mrákov obcí farní, schází se zde lidé z Tlumačova a ze Starého Klíčova.

V průvodu nesou muži oblečení v krojích křížek a korouhve, za nimi jdou družičky v krojích, v ruce drží košíček s květinami. Další část průvodu tvoří ženy v krojích a muzikanti. Starší ženy mají kroj modré barvy, děvčata barvy červené (Langhammerová 2004: 152).

V minulosti byla sukně (šerka) součástí slavnostního kroje, dnes dochází k jejímu odkládání a na její místo nastupuje nošení „šatů“, které ženy oblékají jak na nedělní mši, tak na svatbu. Účel nošení „šatů“ se z dřívějšího všedního nošení dostal na úroveň svátečního oděvu. Kandůš, nebo-li šaty, se staly ošacením slavnostním, a to nejen u mladých žen, ale i u žen starších. Dříve druh ošacení určoval zvláště ženin věk. V současnosti nosí „šaty“ zejména ženy, které působí v souborech, v našem případě v Chodském souboru Mrákov. Tady nenajdeme typické krojové věkové rozlišení. Na tomto příkladu je vidět jasná změna funkce kroje, kdy se starší generace žen odlišovala typem kroje. V současnosti tomu tak není (Kalousová, 2011: 143). Mladá generace mrákovských žen nosila „šaty“ také k příležitosti bálů (ibid. 145). Chodsko je jednou z oblastí, kde kroj ženy oblékají jak na slavnostní příležitosti, tak v menší míře i v běžném životě. V průběhu Chodské hyjty v Mrákově lze potkat v krojích i ženy mladé (Štěpánová 1984: 14).

4.1 Ženský kroj

Ženský kroj dolního Chodska bývá často srovnáván s postřekovskými kroji z horního Chodska. Odlišnost těchto krojů je daná materiály, střihy i terminologií (Kalousová 2011: 70). Ženy potřebovaly mít při práci co největší volnost, proto na sobě při práci měly jen část kroje, a to oblečku (úzkou sukni se živůtkem) a sukni (Hruška 1920: 4). Zlom nastal, když kroj ženy oblékly i mimo práci, našly v tom zalíbení a začaly je nosit ve všední den i o svátcích (Langhammerová 1994: 11). Barvu sukně ženy vybíraly s ohledem na církevní svátky, červenou nosily od vzkříšení Páně do adventu a modrou přímo v čase adventu (Štěpánová

1984: 225). V 50. až 60. letech 20. století se kroje oblékaly také na svatbách, kdy vdané a svobodné ženy nosily odlišný kroj. Za situace, kdy byla žena při vstupu do manželství těhotná, nosila na hlavě černý šátek (Kalousová 2011: 101). Vdané ženy nosily modrý kabátek opásaný stužkami (kalouny), které nevěstě daroval ženich. Uvázání kalounu mělo význam podvázání svobody ženy (Hruška 1920: 6). Na konci 19. století došlo v Mrákově k rozsáhlému požáru, díky němuž byli lidé odkázáni na pomoc sousedních vesnic. Z darovaného oblečení ženy seskládaly dohromady kroj v podobě sukně a krátkého kabátku - jupky, sahající k pasu nebo mírně pod pas s lehce nabranými rukávy (Kumperová 2010: 22). Vznik takového oblečení je znám pouze z vyprávění sester Bílkových a není nijak doložen. Pro svou praktičnost a nízké náklady se udržel a aktivně používal ještě ve 2. pol. 19. století (ibid. 23).

Kroje s jupkou vidíme na obrázku 1 a 2, mrákovské ženy pro něj používají mnohdy termín „šaty,“ oblékají je na méně slavnostní příležitosti a do kostela. Názvosloví je odlišné v horním Chodsku v obci Postřekov i v Mrákově (Kalousová, 2011: 71). K sukni s živůtkem, pod kterou patří spodnička, se nosí jupka. Navrch se sukně v pase ováže vyšivanou stuhou. Součástí tohoto kroje je tzv. žejdlíčková košilka, která měla ochrannou funkci před poškozením jupky.³ Na sukni ženy oblékají zástěrku – fěrtuch, o jehož podobu se zasloužily místní starší ženy (Hanika 1943: 72). Hlavu ženy pokrývají prosté šátky, které se uvážou pod bradou (Kumperová 2010: 23). Další součástí jsou červené punčochy, na nohou ženy nosívaly bůtky (Kalousová 2011: 78). Ty ženy obouvají i dnes, ale z důvodu jejich nepohodlnosti spíše na slavnostní příležitosti (Int. 5). Bůtky byly kožené, zdobené ornamenty (srdíčky, případně hvězdami) nebo kovovými kroužky. Špička bůtek je kulatá a mírně zvednutá. Jedná se o obuv sváteční. Dalším obutím jsou střevíce zvané třijce. Ty se od bůtek liší mírnějším zdobením (Jindřich 1956: 36).

3 Johánek, Josef. Chodsko.net. [online]. Domažlice. *Ženský kroj s jupkou (šaty)*. [cit. 25.2.2016]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem/costume-detail/26#content>.

Střevíce mají podpatek s kovovou podkůvkou. Ženy je obouvají k méně slavnostním příležitostem (Jindřich 1956: 36).

Kroje s kabátkem (viz obr. 3) ženy oblékají ke slavnostním příležitostem a řídí se danými pravidly při jejich oblékání (Kalousová 2011: 72). Sukně, zvaná šerka, je opentlována zeleným lemem a nosí se alespoň se dvěma spodničkami. Byla ušita z nákladnějších materiálů a ženy si ji hlídaly před ušpiněním nebo zničením skladů na sukni, které by způsobilo sezení (Kumperová 2010: 7). Volba barvy šerky byla závislá na církevním období, rudá barva v době velikonočních svátků, v adventních barva fialová, modř byla barvou nevěst (Kumperová 2010: 7). Sukni přidržuje pásek s našitými tkalouny. Délka sukně sahala dříve ke kotníkům, ale móda ovlivnila délku a nyní sahá do poloviny lýtek (Ibid. 8). Součástí je jako u šatů žejdlíčková košile, která zde plní stejnou funkci, dále krátký zdobený tmavě modrý kabátek a malý šáteček do ruky.⁴ Na sukni se oblékala zástěra, fěrtuch, jehož délka sahala k samému okraji sukně. Nejčastějším materiálem byl hedvábný brokát se vzory květů a klasů, zásluhy na jeho vzhledu měly sestry Bílkovy (Kumperová 2010: 9). K šerce se oblékal krátký kabátek nebo krátká vesta, zvaná lajblík, která je sepnutá broží, nebo-li spínátkem (Kalousová 2011: 80).

Na lajblík patří bílý tylový šátek, sloužící jako ochrana pro vyšívání, brokátový, třásňový šátek (Kalousová 2011: 80). Na hlavě se při zvlášť slavnostních příležitostech nosí „plena.“ Jedná se o bílý šátek olemovaný paličkovanou krajkou, v rozích vyšitý, který slouží k označení stavu vdaných žen.⁵ Ke svátečnímu kroji patří šáteček do ruky, který je ozdoben ruční výšivkou (Kumperová 2010: 10).

Tak jako u „šatů“ i při obléknutí tohoto kroje ženy nosí červené punčochy a bůtky nebo nízké černé boty (Kalousová 2011: 82).

4 Johánek, Josef. Chodsko.net. [online]. Domažlice. *Kroj s kabátkem a plenou*. [cit. 25.2.2016]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem/costume-detail/32#content>.

5 Johánek, Josef. Chodsko.net. [online]. Domažlice. *Kroj s kabátkem a plenou*. [cit. 25.2.2016]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem/costume-detail/32#content>.

Ženy na slavnostní a folklórní příležitosti oblékají tzv. velký kroj s rukávci (obr. 4), kdy nemají kabátek, ale bílé rukávce, které se díky naškrobení nejdříve obléknou do lajblíku a stáhnou nad lokty tkalounem. Dále oblékají taktéž sukni „šerku“ s fěrtuchem.⁶ Pokrývkou hlavy je černý, vyšíváný šátek a ženy mají vlasy uvázané do uzlu (čampule). K jeho uvázání si vzájemně pomáhají, protože i takové uvázání mělo svá pravidla. Součástí uzlu je také kostěný hřeben z rohoviny (Kalousová 2011: 95, 96).

Svobodné ženy nosí červené, později černé vyšíváné šátky, uvázané pod bradou, jejichž jedna vyšíváná část se přehodí přes rameno. Vdané ženy nosily přes tyto šátky bílé vyšíváné pleny. Zvláštní ozdobou hlavy bylo čepení, které dříve nosily ženy ve svatební den (Lábková 1929: 14). Čepení je z pentlí, věnečků a ozdob a zahaluje celou hlavu (Jindřich 1956: 37). Obrázek 5 demonstruje kroj s malými rukávci, který nosí ženy k běžným slavnostním příležitostem a k muzice. Najdeme zde shodné prvky jako u ostatní krojů, a to spodničku, červené punčochy, bůtky nebo černé střevíce. Hlavním elementem jsou malé naškrobené rukávečky, které se nad lokty stáhnou červenými pentlemi, dále sukně s živůtkem, na kterou dívky oblékají zástěru stejné délky. Pokrývkou hlavy byl čtvercový šátek, uvázaný pod bradou. Dříve byla ozdobou hlavy zdobná čelenka – vínek.⁷

4.2 Mužský kroj

Mužský kroj se svou podobou měnil jen minimálně, prvky vývoje bychom mohli vidět především ve změně materiálu (Kalousová 2011: 89). Počátkem 19. století se začala prosazovat módnost a začalo docházet k jeho odkládání (Štěpánová 1984: 13). Muži nosili na bály často klasický oblek, ke kterému oblékli chodskou košili (Kalousová 2011: 89).

⁶ Johánek, Josef. Chodsko.net. [online]. Domažlice. Kroj s kabátkem a plenou. [cit. 25.2.2016]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem/costume-detail/28#content>

⁷ Johánek, Josef. [online]. Domažlice. Kroj malý s rukávečky. [cit. 25.2.2016]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem/costume-detail/25#content>.

Mužský kroj, jak vidíme na obrázku 4, se skládá ze žlutých kalhot, zvaných praštěnky. Pro výrobu praštěnek se původně používala kůže - jelení, srnčí, skopová nebo kozí (Kalousová 2011: 89). V současné době je materiál přizpůsoben dnešním potřebám, a proto jsou praštěnky šity z dyftýnu (Kalousová 2011: 89). Kalhoty mají délku pod kolena a uzavazují se pentlí téže barvy. Pod praštěnky se oblékají bílé punčochy a na nohy klasické černé pánské nízké boty (ibid. 89-91).

Součástí mužského kroje je bílá košile, vepředu s třemi knoflíky a zdobným vyšitím (ibid. 89), na kterou se obléká vesta, zvaná besta, modré barvy a zapíná se způsobem, díky kterému vynikne zdobné vyšití (ibid. 90). Je bohatě obšita většími mosaznými knoflíky (Jindřich 1956: 31). V chladném počasí je možno si na košili s vestou obléct vyšitou kazajku (Kalousová 2011: 90). Tu většinou nosili muži svobodní, byla tmavě modré barvy s délkou do pasu a s bohatým vyšitím (Jindřich 1956: 32). V zimních dnech si bylo možné obléknout kabát, sahající do půli lýtek (Kalousová 2011: 90). Tento kabát byl často oblékán také při svatebních obřadech či jiných svátečních příležitostech (Kumperová 2010: 53). V případě, že si muži oblékli kabát, často si kolem krku uvázali barevný šátek (Lábková 1929: 15). Pokrývkou hlavy byla čepice vydrovka nebo klobouk zvaný širák nebo též klobúk (Kalousová 2011: 92). Změna nastala také v účesech, a to ve 30. letech (Štěpánová 1984: 223). To, jaký druh pokrývky muži mají, odlišuje svobodné od ženatých. Vydrovku spolu s vestou nosí muži svobodní a muži ženatí oblékají spolu s kabátem klobouk (Kalousová 2011: 92). V národopisných souborech podle typu zvolené pokrývky hlavy nebo oblečení kabátu nemůžeme muže kategorizovat, protože jsou často oblečeni na příležitost vystoupení (Kalousová 2011: 93), jak bylo výše zmíněno, plní v těchto případech kroj funkci kostýmu.

4.3 Dětský kroj

Děti byly do krojů strojeny již v útlém věku, a proto první dětský kroj tvořil prostou bílou košilku pro kojence, ke které patřila čepička, zvaná karkulka. Až do tří let se kroje děvčátek a chlapců nijak nelišily. Obě pohlaví nosila košilku s nabíranými rukávy, ke které se nosila sukně se šlemi (Kumperová 2010: 56). Starší děvčátka nosila sukni s živůtkem, bílou plátěnou košili, rukávečky a hedvábný šátek kolem krku. Starší chlapci nosili bílé košile a sukně vystřídaly kalhoty (ibid. 62).

5 KROJ V JIHMORAVSKÉM KRAJI, V OBCI ŠARATICE

Obec Šaratice se nachází v Jihomoravském kraji, přibližně ve vzdálenosti 20 kilometrů jihovýchodně od Brna. Nachází se v Dyjskosvrateckém úvalu v nadmořské výšce 204 m.⁸ V roce 1998 byl počet obyvatel v této vesnici 893 a v průběhu deseti let se zvýšil na 963 (Kaloudová 2008). V současnosti čítá 1024 obyvatel s průměrným věkem 39,93 let.⁹ Obec je vyhlášená léčivým minerálním pramenem zvaným „Šaratice“, která poprvé naplnila lahve na konci 19. století.¹⁰ Z darovací smlouvy z roku 1209 je patrné, že obec byla darována Žofíí, manželkou Lva z Kloubouk, zábrdovickému klášteru. Z důvodu vypálení kláštera husity v roce 1433 nelze o obci dohledat písemné zmínky.¹¹ Jména jako „Žerata“ nebo „Žirata“ jsou odvozením názvu obce Šaratice. Počet osídlených domů v 17. století činil asi 35 domů, s odhadem počtu obyvatel 150, počátkem 18. století to bylo 41 osídlených domů. Postupem času a s nárůstem počtu obyvatel se stala obec roku 1869 městysem.¹² Zdejší středomoravský dialekt, dříve označovaný hanácký, je používán spíše u starších občanů, mladší generace ho aktivně neužívá. „Vzhled“ nářečí se odráží ve vzdělání jednotlivce a v otisku vlivu jeho rodiny. Mladší generace stále častěji vkládá do mluvy cizojazyčné výrazy, zejména anglické, italské nebo německé (Kosík 2011: 12).

8 Obec Šaratice. [online]. Šaratice: *Základní informace*. [cit. 19.9.2015]. Dostupné z: <http://www.saratice.cz/index.php?nid=2115&lid=cs&oid=219452>.

9 Obec Šaratice. [online]. Šaratice: *Základní informace*. [cit. 19.9.2015]. Dostupné z: <http://www.saratice.cz/index.php?nid=2115&lid=cs&oid=219452>.

10 Šaratice. [online]. Praha: *Program rozvoje obce Šaratice 2015-2020*. [cit. 19.9.2015]. Dostupné z: <http://www.saratice.cz/#saratice-historie>.

11 Obec Šaratice. [online]. Šaratice: *Základní informace*. [cit. 19.9.2015]. Dostupné z: <http://www.saratice.cz/index.php?nid=2115&lid=cs&oid=220301>.

12 Obec Šaratice. [online]. Šaratice: *Základní informace*. [cit. 19.9.2015]. Dostupné z: <http://www.saratice.cz/index.php?nid=2115&lid=cs&oid=220301>.

Během mého výzkumu v této obci jsem se setkala s aktivním zájmem jejich občanů o udržování tradic v obci, a to pořádáním akcí a účastí na nich, od tradičních hodů přes společenské plesy až po masopustní průvody. Sami obyvatelé vesnice se do žádného etnoregionu nezařazují, Šaratice řadí nejčastěji k Brněnsku. Za oblast Brněnska se považují oblasti vzdálené 15 km od Brna, dále též Slavkovsko, Rousínovsko a Židlochovsko (Ludvíková 1979: 60).

Kroj se v Šaraticích nosí výhradně na slavnostní příležitosti, jakou jsou především tradiční hody. Období, ve kterém se hody konají, je v ostatních obcích rozdílné a závisí na týdnu, ve kterém je den zasvěcený buď patronu kostela, nebo patronu obce. Patronem zdejšího kostela je sv. Mikuláš, jehož svátek připadá na 6. prosince. Toto datum spadá do adventního období, proto není vhodné v této době pořádat oslavy. Právě to byl důvod, proč byly oslavy ve 20. letech 20. století přesunuty na dobu, kdy se pořádá tradiční jarmark, tedy první neděli v září. Datum pořádání tradičních hodů byl ještě několikrát změněn. Poprvé v roce 1995, kdy Tělovýchovná jednota Sokol upřednostnila datum konání na první srpnovou neděli. Ten byl z důvodu krytí termínu s hody ostatních vesnic, ještě jednou posunut, a to na třetí víkend v srpnu (Kaloudová 1998 - 2007.) Kroje z Brna a jeho okolí opakovaly základní prvky lidového oděvu, u mužů to byly kožené kalhoty – koženky (Jeřábková 2014: 86). Plátno bylo většinou využíváno při výrobě ženských krojů, postupem času ho začalo nahrazovat sukno, damašek a také kartoun (ibid. 87).

Období poloviny 19. století bylo časem rozvoje honosných krojů, což spisovatelé připisovali inspiraci barokem, pro které bylo typické rozšíření sukní a několik naškrobených spodniček (Jeřábková 2014: 93). Změny v krojích pak přišly s rozvojem průmyslu, kdy se postupně přestal používat materiál domácí výroby, které nahradilo brněnské sukno, největší rozvoj datujeme k druhé polovině 19. století (Židlický 2011: 30).

Udržování tradic a oblékání krojů je obvyklejší u těch, které k tomu vedou jejich rodiče. Jednoduše řečeno se v takovém světě narodili. Zásahu na posilování povědomí o krojích a tradicích mají také folklorní spolky nebo kapely (Židlický 2011: 19). V Šaraticích oblékají kyjovské kroje a jsou na něj hrdí. Právě v Kyjově se koná pravidelně po čtyřech letech folklorní festival Slovácký rok (ibid. 30). Tento festival se poprvé konal v roce 1921 a je naplněný tradicemi, zvyky, písněmi a v neposlední řadě množstvím různorodých lidových krojů. Festival byl přerušen 2. sv. válkou a poválečným obdobím.¹³

Ve 30. letech minulého století se bylo možné setkat s nošením krojů pouze ve dnech svátků, běžné nošení zaniklo a postupem času se stalo nepatřičným u žen ve věku nad 30 let. V tomto kroji najdeme starší prvky, jedním z nich je užití bílého plátka na vrchní sukni. Dále se přidávaly prvky jako šátek (třícípá půlka), který se od počátku 19. století bohatě vyšival, a také červený potištěný vídeňský šátek. Od poloviny 19. století přibýly naškrobené spodní části sukni a na krojích se začaly objevovat národní výšivky. Koncem 19. století se vdané ženy začaly odlišovat od svobodných uvázaným šátkem pod bradou. Další změny v užívání krojů již nenastaly (Kosík 2011: 10).

5.1 Ženský kroj

V Šaraticích se v minulém století nosil kroj, u kterého byla základním prvkem spodní košile. Spodní část tvořily alespoň tři naškrobené spodničky (šoráně) a svrchní sukne z různých materiálů a barev. U svátečních sukni byl používaným materiálem plyš nebo brokátek. Sukne se také rozeznávaly počtem faldů, šaratické dívky měly na sukni faldů dvanáct. V minulosti byla délka sukni do poloviny lýtek a byla obvykle překryta bílou vyšivanou zástěrou, fěrtochem (Kosík 2011: 10).

¹³ Slovácký rok. [online]. Kyjov: *Slovácký rok v Kyjově*. 2010 © [cit. 5.12.2015]. Dostupné z: <http://www.slovackyrok.cz>.

Používala se také jednoduchá barevná zástěra, která se dávala na svrchní sukni z kartounu nebo barchetu. Další součástí kroje byly rukávce nabírané v ramenou, na konci zdobené výšivkou, kterou později nahradila bílá krajka. Na rukávce se oblékal bohatě zdobený a vyšíváný živůtek – kordulka, dříve ušitý z červeného kartounu, počátkem 19. století nahrazený sametem. Hlavu ženám zdobil turecký šátek, na nohou měly punčochy a nosily kotníkové boty (Kosík 2011: 10).

Dnes si stárky (obr. 6, 7) na oslavy hodů oblékají kyjovské kroje. Pro kyjovský kraj je charakteristická jeho bohatost, honosnost a barevnost (Kaloudová 1998 – 2007). Složený je z typicky naškrobených rukávců, ty jsou v různých variantách či odlišných střízích rukávů (Jeřábková 2014: 58). Na rukávce se oblékne barevná, bohatě zdobená kordula (vyšívaná vesta). Dále se kraj skládá z červené sukne, zvané pávka, na kterou ženy oblékají vyšívanou zástěru - fěrtoch (Kaloudová 1998 – 2007). Výšivka u sukni byla dříve ruční prací, dnes jde často o strojovou výšivku (Int. 12). Ručně vyšité kroje byly v minulosti samozřejmostí (Int. 2), dnes je to ojedinělé. Často ale ženy vyšívají dětské kroje, kde není velké množství výšivek (Int. 8, 11). Výšivka pávek je jasně daná, jsou zde tři vodorovné řady vyšitých kytek, jejichž počet se odvíjí od velikosti (šířky) sukne (Int. 8). Pod sukni se nosí zpravidla tři bohatě naškrobené spodničky. Na nohách nosí dívky černé kozačky pod kolena, ale v teplých letních dnech mohou nosit i černé střevíce. Hlavy stárek zdobí věneček, který symbolizuje jejich svobodný stav, čistotu a nedotčenost (Kaloudová 1998 – 2007).

5.2 Mužský kraj

Mužský kraj byl ovlivněn vojenskými uniformami, které inspirovaly k vytvoření a nošení určitého druhu stejnokroje (Ludvíková 2000: 31). Od oblékání a nošení mužského kroje se často upouštělo z důvodu obav mužů o jejich nápadnost při návštěvě měst (Kosík 2011: 11). Kraj, který se nosil v dřívější době, se od toho současného příliš nelišil. Jeho

základem byla bílá plátěná košile, leckdy odlišená velikostí límce, přední část byla krášlena sámky a rukávy zakončeny manžetou. Na košili si muži oblékali delší červenou vestu, zvanou kordula, jejímž jediným zdobením byly knoflíky s ozdobnými dírkami. Další částí byly kalhoty pod kolena, na které se dříve používaly především podomácku vyrobené materiály, nejčastěji kůže. Vlivem moderní doby se začaly kalhoty barvit načerno, změnil se jejich materiál a prodloužila se délka. Kalhoty se nosily zasunuté do vysokých bot, jejichž nošení však počátkem 20. století vymizelo. Pokrývkou hlavy byl černý nízký klobouk, zdobený mašlemi a kytkami. Jedinečností byla bílá vyšívaná zástěra, kterou nosil sklepník (stárek, jehož povinností byla starost o víno). Aktivní oblékání šaratického kroje v této podobě bylo u stárků naposledy možné vidět v 40. letech 20. století (ibid. 11).

Dnešní šaratičtí chlapci (obr. 6, 7) preferují oblékání krojů kyjovských (Kosík 2011: 11). Mužský kroj je složený z jednoduchých dlouhých tmavě modrých kalhot, na nohy obouvají černé vysoké boty. Další částí kroje je bílá košile, která může být také částečně vyšitá ve výstřihu či na rukávech. Na tu si berou vestu v barvě shodné s kalhotami, často vyšitou a zdobenou mašlí s květinou nebo myrtou. Chlapci přes kalhoty nosí hnědý pásek, v přední části obmotaný červeným vyšitým šátkem. Pokrývkou hlavy je menší klobouk ozdobený květy a husím pérem. Šaratický kroj v jeho původní podobě oblékají pouze sklepníci (Kaloudová 1998 - 2007).

5.3 Dětský kroj

Na obrázku 8 a 9 vidíme různorodost dětského kroje. Informátoři (Int. 8, 11, 14) ze Šaratic se shodli na tom, že děvčata nejčastěji oblékají „český“ kroj, který se skládá z krátké červené sukýnky, bílé košilky (rukávečků), bílé zástěrky a černé kordulky, často uvázané na ramenou červenými stuhami. Chlapci modré kalhoty s bílou košilkou, vyšitou kordulkou a kloboukem. Během výzkumu jsem zjistila, že děti mohou

nosit i klasické kyjovské kroje, ale většinou jsou rodiči obléknuty podle toho, co se jim líbí. Na obrázku 8 vidíme holčičku v kroji se sukýnkou růžovou.

5.4 Přípravy a průběh tradičních hodů

Přípravy probíhají již několik měsíců před jejich konáním. Dívky a chlapci ve věku 15 až 25 let vytvoří páry a následně se schází k nacvičení zpěvu a tance. Počet párů je různý, ale nejčastěji jde o osm až patnáct párů. Jedním z párů jsou hlavní stárci, jejichž úkolem je organizace celé slavnosti. Jsou to stárci, kteří v minulosti již hody absolvovali a mají tak předpoklady pro úspěšné zvládnutí chodu nadcházejících tradičních hodů (Kosík 2011: 72). Týden před hody se na návsi staví „mája“, která je pro většinu z nás známa z období pálení čarodějnic, jedná se o velký strom s věncem, který je zdobený barevným krepovým papírem. Hody trvají jen tři dny, ale předchází jim náročné přípravy (Kaloudová 1998 – 2007).

Páteční oslavy začínají hodovou zábavou, která se koná venku před místním kulturním domem, kde je pro tuto příležitost vybudován parket s posezením, eventuálně při nepřízni počasí přímo v kulturním domě. Stárci jsou zde oblečeni v civilu.

Chlapci sobotní dopoledne začínají postavením malých májí, které slouží k označení domu stárek. Jejich další povinností je osobní zvaní svých spoluobčanů na hody. V minulosti docházelo ke zvaní v neděli dopoledne, ale od doby konání nedělních mší bylo nutné toto zvaní přesunout na sobotu. Večerní slavnost se nese v duchu tradičně - moderním, tzn. páry ještě nejsou oblečeny v krojích, ale zpívají a tancují na tradiční písně. Ty se v průběhu večera střídají s moderními. Kapela hraje tři písně moderní a tři písně tradiční, tzv. zábava tři na tři. Její součástí je také mašličkování, kde stárci a stárky vyzývají k tanci ostatní páry, které za malý finanční příspěvek obdrží mašličku a sklenku vína. Tento příspěvek slouží k následnému zaplacení výdajů, např. za muziku, která slavnosti doprovází (Kaloudová 1998 – 2007).

Neděle začíná v kostele, ve kterém proběhne hodová mše, po které se stárci (obr. 6) přemístí před obecní úřad, kde je jim starostou předáno hodové právo, jež je opravňuje k vedení hodů. Poté stárci a stárky obcházejí celou vesnici a zastaví se u každého domu stárky, kde je rodinou pro ostatní stárky, muzikanty a přihlížející připraveno malé občerstvení. Před domem spolu odtancují sólo a také sólo s rodiči. Takto se postupuje celou vesnicí a průvod je zakončený na parketu kulturního domu, kde předvedou stárci nacvičenou choreografii (Kaloudová 1998 - 2007). Stárci po vystoupení odchází ke stárkám na večeři. Zváni jsou i muzikanti a sklepníci, kteří svou hodovou partnerku nemají – starají se pouze o víno. Součástí sobotní i nedělní hodové zábavy je půlnoční překvapení, mnohdy podobné maturitním půlnočním překvapením (Int. 12, 13). Součástí tradičních hodů jsou také pouťové atrakce, které zařizuje obecní úřad (Kosík 2011: 72).

Další slavností, na které se v Šaraticích obléká kroj, jsou babské hody, které se poprvé pořádaly v roce 1999 (Kosík 2011: 72). Trvají pouze jeden den a účastnicemi jsou pouze vdané ženy – „baby.“ Ženy si také oblékají kyjovský kroj. Babské hody se konají během často chladného listopadu, proto zde ženy nechodí v průvodu. Jde pouze o večerní zábavu v místním kulturním domě. Večer provází lidové písně a tance žen. Jak při tradičních hodech, tak i při této příležitosti zde ženy dostávají hodové právo od starosty, které mu úderem půlnoci vrací zpět (Kaloudová 1998 – 2007). Aktivně se jich několikrát účastnila jedna z informátorek (Int. 11). Babské hody se bohužel v roce 2015 díky malému zájmu nekonaly, a proto jsem se jich osobně nemohla účastnit.

6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

6.1 Obec Mrákov

Obec Mrákov je velice konzervativní a silně věřící. Kroj patří k životu téměř každé rodiny, pro všechny obyvatele je neodmyslitelnou součástí jejich života.

Ze všech rozhovorů je patrné, že tu má kroj dlouhou tradici a většina z nich je památkou a dědictvím po předcích. Opotřebené kroje se opravují, případně se obnovují ty části, které nikdo nevlastní, např. tzv. koláč, pokrývka hlavy vdaných žen. Z důvodu nedostupnosti látek některé části obnovit nelze. Informátoři dále v rozhovorech uvedli, že v minulosti kroj měl primárně funkci praktickou, plnil funkci běžného oděvu. Tato funkce ustupovala a v současnosti ji plní jen generace babiček a prababiček. Mladší generace ho na běžné nošení neobléká, kroj nosí ke slavnostním příležitostem, do kostela nebo na vystoupení jejich souboru a dudácké muziky. Obava mladé generace o možný úpadek krojové tradice podněcuje snahu o její obnovu. Ženy si kroje k různým příležitostem (např. do kostela) oblékají sami nebo po vzájemné domluvě i ve skupinách. To pak ve většině případů spustí vlnu zájmu okolí. V Mrákově není žádné věkové omezení pro oblékání kroje, nosí ho jak malé děti, tak jejich rodiče i babičky. Z rozhovorů dále vyplývá, že současná generace žen stále více dodržuje pravidla v oblékání určitého typu kroje dle příslušné příležitosti. Ke správné volbě kroje jim ráda poradí místní pamětnice (Int. 1, 5).

Nejčastěji se informátoři pozastavili nad pojmenováním „lidového“ kroje. Bylo zřejmé, že v Mrákově o něm starší generace (Int. 2, 3, 4) uvažuje jako o selských šatech, mladší generace (Int. 1, 5, 6, 7) jako o kroji chodském. Kroj je neobyčejný svým vzhledem, lze zde vidět jeho regionální funkci. Z rozhovorů s informátory je zřejmé, že kroje jsou součástí jejich životů a rodinným dědictvím, na které jsou náležitě hrdi. Aktivní členové zdejšího souboru (Int. 1, 5, 6) se snaží o udržování a

častější nošení krojů i mimo akce souboru. Kroj mimo vystoupení souboru oblékají (Int. 1 a 5) u příležitosti církevních svátků, např. na Boží hod i při příležitostech jako jsou křtiny nebo pohřby. Nikdo z nich neviděl žádný smysl v tom obléct si jen část kroje, otázku pokládali za absurdní. Počet členů souboru se v 80. letech 20. století snižoval, a proto byl založen dětský soubor Mráček, čímž byl zajištěn příliv nových členů (Int. 2). K rozhovoru přišly dvě z informátorek (Int. 3, 4) oblečeny v kroji s jupkou, nosí jej již od dětství. Informátor č. 4 uvedl, že místní známé osobnosti, sestry Bílkovy se setkaly s různými osobnostmi, které do Mrákova zavítaly, oblíbily si jej a často jim zdejší život posloužil jako námět při jejich umělecké tvorbě. Jedná se např. o hudebního skladatele a etnografa Jindřicha Jindřicha a jeho známé dílo Chodsko nebo spisovatelku Boženu Němcovou, pro kterou se Chodsko stalo inspirací i v její tvorbě, např. v souboru pohádek Národních báchorek nebo v povídce Karla, kde se zmiňuje o mrákovské škole. Díky sestřím Bílkovým začala jedna z informátorek (Int. 4) šít a vyšívat kroje, stalo se to pro ni obživou i koníčkem. Tety „Bílkojc“, jak jim sama říká, které navštěvovala už jako dítě, odkázaly jí a jejímu manželovi svůj domek. Ten v současné době slouží jako „muzeum“ (obr. 10). Nyní probíhá jednání majitelky domku s obecním úřadem o jeho odkup a zřízení oficiálního muzea, které by spadalo do vlastnictví obce a do kompetencí jejich chodského souboru. Členové by zde měli uskladněné své kroje a probíhaly by zde prohlídky s výkladem. O odkup projevil taktéž zájem Národní památkový ústav (Int. 4). Všichni se však přiklání k první variantě.

6.2 Obec Šaratice

Občané Šaratic jsou taktéž věřící. Obec se snaží realizací různých společenských a kulturních akcí sjednocovat své obyvatele, kteří se jich aktivně účastní. Konání a průběh tradičních hodů zařizuje místní mládež, která je zodpovědná za celkový průběh oslav. Prioritou zde není jen vlastní zábava, ale především pobavení přihlížejících, kteří jejich úsilí a

píli odměňují svou účastí na hodech (Int. 12, 13). Z informací, které mi byly během interview obyvateli obce sděleny, vyplývá, že nošení krojů jako náhražky dnešního oblečení zde bylo pouze v období 19. století a s příchodem moderní doby zcela zaniklo (Int. 2, 3). Na tradiční a babské hody se začal nosit kyjovský kroj. Sklepníci, kteří v tanečních sestavách nefigurují, mají oblečen kroj šaratický (Int. 13). Jistá rozdílnost je zde u dětí, kde nejsou striktní pravidla v oblékání, často rodiny vlastní tzv. kroj český.

V sousedních obcích se pořádají jak hody tradiční, tak třeba i babské, dětské, ženácké nebo krojovaný ples. Kvantita akcí závisí na každé obci a aktivitě zdejších obyvatel. Celkový průběh hodů je otiskem osobnosti jejich pořadatelů. V minulosti všichni stárci uměli zpívat lidové písně i na ně tancovat, a proto zde neprobíhaly nácviky tanců a zpěvu, jak je tomu v dnešní době (Int. 14). Dnešní stárci berou svou povinnost velmi zodpovědně a ke správnému průběhu hodů musí mít jasně stanovená pravidla, cíle a priority (Int. 12, 13).

Ani v Šaraticích neoznačil nikdo kroj jako lidový, mluvili o něm jako o selských šatech (Int. 9, 10), nebo o kyjovském kroji (8, 11, 12, 13, 14). Jen výjimečně je dnes kyjovský kroj ve vlastnictví rodiny, obvyklejší je situace, kdy si kroj půjčovali nebo půjčují. Většina informátorů v dětství nosila na tradiční hody kroj, který se v jejich rodině dědí. Někteří začali nosit kroj až na tradiční nebo babské hody, na které si jej půjčovali. Z rozhovoru (Int. 9) jsou patrné hlubší kořeny v oblékání krojů i na běžné nošení, což je dáno situací, kdy rodiče informátorky nežili v Šaraticích, ale ve vzdálenější vesnici, kde kroje častěji plnily hlavně praktickou funkci. Umění vyšívání nebo šití krojů si osvojily (Int. 8, 9, 11) ženy, ale protože se kroje častokrát půjčují, nejeví o naučení se této dovednosti bližší zájem, případně si netroufnou vyšít kvůli svému vyššímu věku. O realizaci tradičních hodů se zaslouží každý rok místní mládež, která se samostatně domluví na jejich organizaci. Tradiční hody jsou v současné době jedinou událostí, na kterou se v obci obléká kroj. Je zde také

myšlenka založení souboru pro dospělé nebo děti, uspořádání dalších druhů hodů nebo krojovaného plesu. Zájem o babské hody v současnosti natolik opadl, že se v roce 2015 nepořádaly. Za úpadek této tradice považuje informátor (Int. 14) hlavně pohodlnost lidí, kteří tráví více času u televize, než navštěvováním kulturních a společenských akcí. Při rozhovoru (Int. 13) uvedl: „*Když nebudeme ctít tradice a „pečovat“ o ně, ztratíme je, zapomeneme.*“

7 ZÁVĚR

Cílem této práce je seznámit čtenáře s tradicí lidových krojů a s jejich funkcí v současné době u vybraných vesnic Plzeňského a Jihomoravského kraje. Teoretickou část práce jsem čerpala z dostupné relevantní literatury, ale stěžejním zdrojem informací byl terénní výzkum, který se ukázal vhodným pro zpracování bakalářské práce a posloužil mi spolu s polostrukturovanými rozhovory k vyhodnocení výsledků dnešní funkčnosti tzv. lidového kroje v těchto lokalitách.

Můj výzkum soudobé funkčnosti lidových krojů v těchto dvou lokalitách je přispěním zvláště do pole folklóru. Původní hypotéza o nadcházejícím zániku v oblékání lidového kroje se ukázala zcela mylná. Během mého bádání jsem zjistila, že úpadek této tradice si žádný z informátorů vůbec nepřipouští, sami kroje aktivně nosí a vidí tak svou zásluhu v udržování této zvyklosti.

Obec Mrákov pro mě byla místem s velkým množstvím dostupných informací díky celoroční aktivitě Chodského souboru Mrákov, dětského souboru Mráček a dlouhodobému zájmu etnografů, např. Jiřiny Langhammerové. Šaratice národopisný soubor založený nemají, jejich jedinou událostí jsou tradičními hody, zvláště proto byly chudší na získávání hodnotných informací.

Druhy krojů v obou vesnicích se jasně odlišují svým vzhledem (obr. 1, 3, 4, 6). Liší se v pokrývce hlavy a hlavně v délce sukni, která u mrákovských žen sahá do půli lýtek, u žen šaratických sotva ke kolenům. Šaratické „minisukně“ jsou bohaté o naškrobené spodničky, které sukně ještě zvedají.

Etnolog Petr Bogatyrev ve své práci klasifikoval funkce kroje na Moravském Slovensku. Rozlišuje pořadí funkcí podle druhu kroje, a to od funkce nejdůležitější. U všedního kroje je to funkce praktická, stavovská, estetická a funkce regionálního kroje. U svátečního kroje v pořadí funkce

sváteční nebo slavnostní, estetická, obřadová, funkce regionálního kroje, stavovská a praktická. Dále popisuje funkci magickou nebo sociálně - pohlavní.

V Mrákově můžeme starší ženy vidět v krojích v běžném životě i dnes, kroj u nich zcela nahrazuje běžný oděv a plní tak praktickou funkci. Z výzkumu a provedených rozhovorů nebyla zjištěna užitková funkce kroje, oproti estetické, kdy se ženy v rozhovorech pyšnily vzhledem svého kroje. Díky své osobité podobě plní funkci regionální, a protože ho často oblékají členové souboru při zahraničních vystoupeních, plní mnohdy i funkci nacionální. Svatby v krojích ve vesnici zcela vymizely a s nimi i funkce obřadová. Ta se částečně vyskytuje v případě křtu dětí v krojích, který zde však není nijak častý. Funkce sociálně – pohlavní je zřetelná v odlišných pokrývkách hlav žen, které odlišují vdané od svobodných (svobodné ženy nosí vínek, vdané šátek s bílou plenou). Starším ženám nahrazuje běžný oděv, mladší ho nosí spíše při slavnostních událostech (svatby, křtiny, pohřby, Chodské slavnosti v Domažlicích nebo folklórní vystoupení), plní tak sváteční funkci. V roce 2015 jsem se zúčastnila Chodské hyjty v Mrákově, kde byli v krojích oblečeni jak členové souboru, tak každý, kdo ho vlastní.

V obci Šaratice oblékají stárci kyjovský kroj, který zde zcela postrádá funkci regionální, protože díky jeho charakteristickému vzhledu se řadí přímo do oblasti Kyjovska, nikoli výlučně k této obci. Kyjovský kroj je krojem svátečním, plnícím funkci sváteční a díky své honosnosti a zdobnosti také funkci estetickou. Četnost nošení i věk jeho nositelů je omezen, a to pouze na slavnostní události tradičních hodů, kterých se aktivně účastní mládež od 15 do 25 let a oblékají ho pouze stárci. Protože se kroj nosí výhradně na tradiční hody, neplní funkci praktickou. Z výzkumu nebyla zjištěna žádná další funkce, kterou by kroj kromě sváteční a estetické splňoval.

Z hlediska funkčnosti lidového kroje splňuje kroj v Mrákově mnoho z funkcí, které Bogatyrev klasifikoval. Převažuje funkce praktická, estetická, regionální, nacionální, funkce sociálně – pohlavní a slavnostní. V Šaraticích je to pouze funkce estetická a sváteční.

Při zpracování této práce jsem získala mnoho zajímavých informací o lidovém kroji. Téma je mi natolik blízké, že bych se jím ráda zabývala v budoucnu v rámci diplomové práce. Pro rozšíření práce by bylo nezbytné více se začlenit do každodenního života místních obyvatel.

8 SEZNAM LITERATURY

Beneš, Bohuslav. „Folklór, folklorismus a lidové tradice v socialistické společnosti.“ In: B.Beneš (ed.), *sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* [online] 1984 [cit. 13.2.2016].

Dostupné z:

https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/107730/D_ScientiaeLitterarum_31-1984-1_19.pdf?sequence=1

Bogatyrev, Petr. Kroj jako znak: funkční a struktuální pojetí v národopisu, *Slovo a slovesnost*, roč. 2 (1936), č. 1 [online] 1936 [cit. 13.2.2016].

Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=125>

Bogatyrev, Petr 1937: *Funkcie kroja na Moravskom Slovensku*. Martin: Matica slovenská.

Hanika, Josef 1943: *Volkskundliche Wanderungen zu den Chodenbauern*. Reichenberg: Gebrüder Stiepel Kommanditges.

Hruška, Jan František 1920: *O chodském kroji*. Plzeň: Kroužek přátel a starožitností.

Jančár, Josef. Folklorismus a komercializace lidové kultury, *Národopisná revue*, roč. IX (1999), č. 2 [online] 1999 [cit. 13.2.2016].

Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r2-1999.pdf>

Jeřábek, Hynek 1993: *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum.

Jeřábková, Alena 2014: *Lidová oděvní kultura: příspěvky k ikonografii, typologii a metodologii*. Brno: Masarykova univerzita.

Jindřich, Jindřich 1956: *Chodsko*. Praha: Československá akademie věd.

Johánková, Marie, Pincová, Martina_a: *Ženský kroj s jupkou (šaty)*. Domažlice [online] Domažlice [cit. 25.2.2016].

Dostupné z:

<http://www.chodsko.net/chodskem/costume-detail/26#content>

Johánková, Marie, Pincová Martina_b: *Kroj s kabátkem a plenou*. [online]. Domažlice. [cit. 25.2.2016].

Dostupné: <http://www.chodsko.net/chodskem/costume-detail/32#content>

Johánková, Marie, Pincová Martina_c: *Kroj malý s rukávečky*. [online]. Domažlice. [cit. 25.2.2016].

Dostupné z:

<http://www.chodsko.net/chodskem/costume-detail/25#content>

Kaloudová, Lucie et al. *Kronika obce Šaratice: 1998 – 2007*.

Kalousová, Lucie 2011: *Chodský kroj na prahu 21. století*. Plzeň: Typos, tiskařské závody, s.r.o.

Kosík, Rudolf Mriam et al. 2011: *Šaratice 1209 – 2011: 800 let + dva roky navíc*. Šaratice. Obecní úřad Šaratice.

Kumperová, Iva 2010: *Chodské kroje*. Domažlice: MKS Domažlice.

Lábková, Marie 1929: *Lidové kroje v západních Čechách*. Plzeň. Grafické závody Plzeň.

Langhammerová, Jiřina 1994_a: *České lidové kroje*. Praha: Práce, s.r.o.

Langhammerová, Jiřina 2001_b: *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Langhammerová, Jiřina 2004: *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny.

Lozoviuk, Petr. Etnografie a spory o etnokulturní interpretaci „lidové kultury“, *Národopisná revue*, roč. XXV (2015), č. 2 [online] 2015 [cit. 12.2.2016]. Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r2-2015.pdf>

Ludvíková, Miroslava 1979: *Kroj brněnského venkova*. Brno: Městské kulturní středisko S.K. Neumanna.

Ludvíková, Miroslava 2000: *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum.

Nejdl, Adam et al.: *Kronika, Chodský soubor Mrákov 1961 – 2010*. Mrákov.

Nejdl, Josef 2013: *Chodsko: historické a současné*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa.

Nejdlová, Marie. *Kronika, Chodský soubor Mrákov 2011 - 2015*. Mrákov.

Obec Mrákov [online]. Mrákov: *Základní informace*. [cit. 11.7.2015]. Dostupné z: <http://www.mrakov.cz/obec-1/informace-o-obci/zakladni-informace/>

Obec Šaratice. [online]. Šaratice: *Program rozvoje obce 2015-2020*. [cit. 19.3.2016].

Dostupné z: <http://www.saratice.cz/file.php?nid=2115&oid=4655342>

Obec Šaratice. [online]. Šaratice: *Základní informace*. [cit. 19.9.2015]. Dostupné z:

<http://www.saratice.cz/index.php?nid=2115&lid=cs&oid=219452>

Safrtalová, Zuzana 2010: *Oděv, schránka lidského těla i duše*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Slovácký rok. [online]. Kyjov: *Slovácký rok v Kyjově*. [cit. 5.12.2015]. Dostupné z: <http://www.slovackyrok.cz>

Stránská, Drahomíra 1949: *Lidové kroje v Československu*. Praha: J. Otto.

Šaratica. [online]. Praha: *Historie Šaratice*. [cit. 19.9.2015]. Dostupné z: <http://www.saratica.cz/#saratica-historie>

Štěpánová, Irena 1984: *Lidový oděv v Čechách v 19. století – 1. Svazek*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Tyršová, Renáta 1923: *Nauka o kroji*. Praha: Státní nakladatelství.

Václavík, Antonín 2009: *Textil v lidové tvorbě*. Luhačovice: Atelier IM Luhačovice.

Vondrušková, Alena 2000: *Od folkloru k folklorismu: slovník folklórního hnutí v Čechách*. Strážnice: Ústav lidové kultury.

Židlický, Vladimír 2011: *Kyjovsko: lidé, kroje a tradice*. Brno: Atelier Židlický.

9 RESUME

This bachelor thesis describes the ways people in a village in Western Bohemian and South Moravian region in Czech republic use their folk costumes. What occasions people wear it for, how often, in what age and which of gender and the specific differences of these folk costumes. My research was based on observation of the celebrations for which people dress up into the folk costumes and following interviews of the village people. In the theory I describe the function of folk costumes in general, chosen villages, their history and specifics of their folk costumes. The most significant finding of the study is that in the village Mrákov the folk costume fulfils practical, esthetic, regional, national, socially – sexual and function and in the village Šaratice just the esthetic and ceremonial function. This study is a contribution in the field of folklore.

10 PŘÍLOHY

10.1 Slovník specifických pojmů

čepení – ozdoba hlavy nevěsty nebo družičky (Kumperová 2010: 92)

hyjta – návštěva nebo host na návštěvě (online dne 4.2.2016). Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7377>.

jupka – ženský kabátek s dlouhými rukávy (Kumperová 2010: 92)

flámiška - jupka „od těla“ z lehčí látky, již nosívají děvčata do práce. Ale jen děvčata chalupnická a kde nemají chodský kroj. Dnes je flámička pojmenování pro halenku, která je součástí kroje (online dne 4.2.2016). Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7377>.

fěrtoch – zástěra (Kumperová 2010: 92)

kanduš – sukně sešitá se živůtkem (Kumperová 2010: 92)

lajblík – živůtek (Kumperová 2010: 92)

praštěnky – mužské kalhoty s padacím mostem (Kumperová 2010: 92)

šerka - je vlněná červená sukně, na spodním konci lemovaná širokým květovaným pantlem. (online dne 4.2.2016). Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem/costume-detail/21>.

10.2 Seznam informátorů

1. Žena (37 let), Mrákov.

2. Žena (59 let), Mrákov.

3. Žena (80 let), Mrákov.

4. Žena (88 let), Mrákov.

5. Žena (37 let), Mrákov.
6. Muž (40 let), Mrákov.
7. Žena (41 let), Mrákov.
8. Žena (30 let), Šaratice.
9. Žena (82 let), Šaratice.
10. Žena (83 let), Šaratice.
11. Žena (51 let), Šaratice.
12. Žena (21 let), Šaratice.
13. Muž (23 let), Šaratice.
14. Žena (53 let), Šaratice.

10.3 Obrázky

Obrázek 1. Mrákov, 2015.

Obrázek 2. Mrákov, 2015.

Obrázek 3. Mrákov, 2015.

Obrázek 4. Mrákov, 2015.

Obrázek 5. Mrákov, 2015.

Obrázek 6. Šarátice, 2015.

Obrázek 7. Šaratice, 2015.

Obrázek 8. Šaratice, 2015.

Obrázek 9. Šaratice, 2015.

Obrázek 10. Mrákov, 2016.